

Schrijfproblemen

Monique Derwig

Honderd jaar geleden toen de schrijfmachine op steeds meer plaatsen zijn intrede deed, werd er stellig beweerd dat het nu wel ras gedaan zou zijn met het schrijven met de pen. Deze bewering leeft de laatste jaren naar aanleiding van de opkomst van de computer weer op. Toch is het nog steeds zo dat het schrijven voor kinderen een belangrijke vaardigheid is om goed te kunnen functioneren op school.

'Moet ik Maaïke nu iedere dag dwingen een bladzijde te schrijven uit haar schrijfschriftje? Het schrijven mondt steeds weer uit in een gevecht, een huilpartij. Ze wil niet meer schrijven en wil zelfs niet meer naar school.' Deze vraag wordt me door een moeder gesteld, die haar kind voor een schrijfdiagnostisch onderzoek aanmeldt bij het Schrijfcentrum. Weer worden de consequenties van het niet of moeizaam kunnen schrijven duidelijk.

Schrijven is nog steeds een belangrijke vaardigheid om goed te kunnen functioneren op school onder meer door de samenhang tussen schrijven en spelling. Bart (groep 6) zegt: 'Als ik op het schrijven let, weet ik niet meer hoe een woord geschreven moet worden. En als ik erop let hoe een woord geschreven moet worden, kan ik niet meer netjes schrijven. Wat moet ik nu doen?' Mark

(Havo 2) kreeg steeds vaker een streep door zijn proefwerk. Onleesbaar en niet te corrigeren, was het oordeel! Zijn eigen aantekeningen kon hij amper lezen, wat vaak leidde tot problemen bij het bestuderen van de lesstof.

In het verdere gesprek met de moeder komt naar voren dat Maaïke nooit graag met fijn motorisch speelgoed gespeeld heeft en weinig tekende, kleurde enz. Ze probeerde deze activiteiten daarom zoveel mogelijk te vermijden. In de kleutergroepen viel dit al op en in groep 3 begonnen de problemen pas echt duidelijk te worden. Maaïke kon het programma niet meer volgen en ondanks haar enorme inzet was er voor haar zelden die fel begeerde sticker. Nu, aan het begin van groep 4, is haar handschrift onleesbaar en breidt het probleem zich als een inktvlek uit. Maaïkes dictees worden slechter, ze heeft geen zin meer en reageert met opstandig gedrag of huilen als ze moet schrijven. Het is op dit mo-

Human Touch

Het percentage kinderen met schrijfproblemen neemt nog steeds toe

en bewegen

Kan het kind een
ronde beweging
maken?

ment zelfs zo erg dat ze niet meer naar school wil.

Toename

Ondanks een toename in aandacht voor het schrijfonderwijs neemt het percentage kinderen met schrijfproblemen nog steeds toe. Op dit moment hebben zo'n 30 % van de jongens en 10 % van de meisjes in meer of mindere mate te maken met schrijfproblemen.

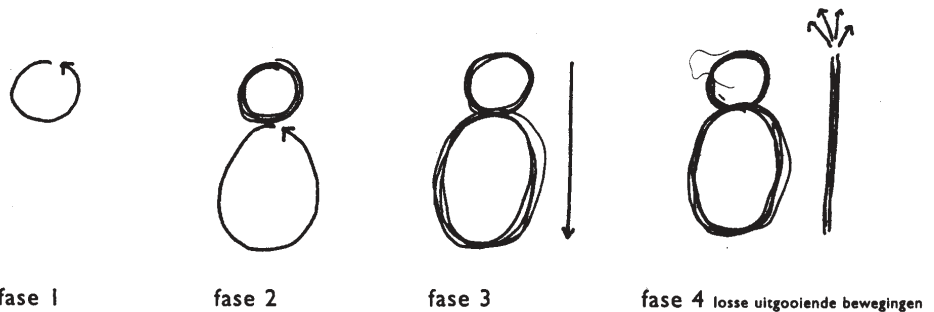
Ten eerste is een van de belangrijkste oorzaken de veranderde onderwijsstructuur, steeds meer LOM- en MLK-kinderen worden in het reguliere basisonderwijs opgevangen. Aan gezien het aantal kinderen met schrijfproblemen in deze groep rond de 60 % ligt, zien we binnen het reguliere onderwijs een ver dichtung van de schrijfproblema tiek.

Ten tweede spelen de toenemen de maatschappelijke problemen ook een rol. Als je een kind in school ziet lopen, zie je al vlug of het blij, angstig, kwaad is. Mimiek, huppelen, lopen met neerhangende schouders en gebogen hoofd, stampen, slaan met de deuren... Ervan uitgaande dat in de wijze van bewegen het voelen wordt uitgedrukt, is het duidelijk dat de toename van de maatschappelijke problemen, die zeker ook hun invloed hebben op

Kinderen doen steeds minder bewegingservaringen op

kinderen, een negatieve invloed heeft op het schrijfproces. Schrijven is immers een vorm van bewegen.

Als derde tendens valt nog aan te geven de steeds kleiner wordende verscheidenheid in beweging van kinderen. Door de meer consumptieve vorm van leven doen kinderen minder bewegingserva-

ringen op. Motoriek ontwikkelt zich niet enkel op basis van rijping, er is tevens voldoende training en ervaring nodig. In de praktijk wordt in toenemende mate gesignaleerd dat kinderen motorisch onhandiger lijken te worden.

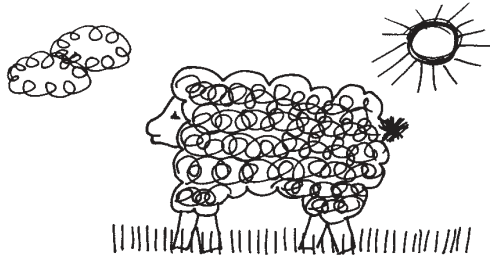
Een van de kenmerken van schrijfproblemen is dat hierbij het gezegde geldt: 'Voorkomen is beter dan genezen!' Eenmaal ingeslepen patronen zijn slechts met veel moeite te corrigeren. Het verdient dus aanbeveling in de beginfase van de schrijfontwikkeling naast aandacht voor de algemene en specifieke schrijf-

autonome fase, waardoor er ruimte komt voor aandacht voor zaken zoals plaatsen tussen de regels, inhoud, spelling enz.

Bij het ontwikkelen van de motoriek speelt de sensoriek ook een belangrijke rol. Door de motoriek maakt het kind contact met zijn omgeving, de sensoriek geeft hierbij feedback. Sensoriek en motoriek zijn wel van elkaar te onderscheiden maar niet te scheiden. Ofschoon de zintuigen vierentwintig uur per dag actief zijn en gestimuleerd worden, blijft ook hier training een onmisbaar aspect.

Gevarieerd oefenmateriaal ten behoeve van het bewegen in het platte vlak alsmede voor de training van de sensoriek, is in de onderbouw van de basisschool onmisbaar. Te denken valt aan verschillende schrijfmaterialen (dikkere potloden, stiften, wasco, krijt), verschillende soorten en maten papier, een tafelbord, wandborden, een kist met materialen die uitnodigen tot fijn motorische activiteiten, een voelkist, voelzak, bonen-, rijst-, zand-, waterbak enz. Een aantal materialen zal men als school moeten aanschaffen, echter veel materiaal kan ook verzameld worden en vraagt geen grote financiële investering.

De kinderen
maken de krullen
van het schaap
met de open guir-
lande of arcade

Differentiëren

Wil men rond dit thema met kinderen aan de slag gaan, dan is men genoodzaakt te differentiëren. De vraagstelling en het niveau van het individuele kind en binnen een groep kinderen is verschillend en vraagt een gevarieerde aanpak.

Kinderen ontwikkelen zich namelijk allemaal in hun eigen tempo en op hun eigen manier. Bij een kind met tactiele ondergevoeligheid zal men andere materialen kiezen dan bij een leerling die overgevoelig is. Zo kan

Bewegen wordt gekoppeld aan muziek

bij dezelfde oefening gekozen voor wasco op behangpapier bij het ene kind terwijl we het andere kind met stiften op een gladde ondergrond laten werken. Zo zullen er ook binnen groep 2 kinderen zijn die al toe zijn aan werken met fijnere schrijfmateriaal en op een kleiner formaat papier, terwijl andere kinderen nog groter moeten werken met dikkere schrijfmateriaal.

In het werken met de kinderen verdient een aantal aspecten extra aandacht:

- Starten en stoppen: bij het maken van een beweging onderscheiden we drie fasen: opstarten, snelheid maken en stoppen. Het op de juiste plaats en het juiste moment starten en stoppen van een beweging vormen moeilijke aspecten binnen het schrijven.
- Herhalen en automatiseren: door een beweging te herhalen kan het kind deze beweging automatiseren en in een

autonome fase brengen. Pas als een beweging in een autonome fase gekomen is, kunnen er nieuwe aspecten aan toegevoegd worden.

- Verschillende materialen: door verschillende materialen te gebruiken leren de kinderen zich aan te passen aan de typische eigenschappen van het materiaal. De kracht waarmee een lijn met viltstift op een gladde ondergrond geplaatst wordt, is anders dan de kracht waarmee een lijn met wasco op structuurbehang is gezet. Bovendien krijgt het zintuigstelsel een andere tactiele impuls.
- 'Glij-oefeningen': onze schrijfbeweging verloopt van links naar rechts. Voor kinderen is een vloeiende grote progressie (beweging van links naar rechts) nog heel moeilijk. Tijdens de 'glij-oefeningen' vraagt men het kind al glijdend over het papier te bewegen. De aandacht kan gericht worden op het ontspannen bewegen en de tastgevoelens.
- Hard-zacht en snel-langzaam: tempoverschil en verschil in druk zijn onlosmakelijk verbonden met het schrijven.
- Werken op een horizontaal en verticaal werkvlak vraagt aanpassing van de beweging en geeft verschillende informatie.
- De grootte van de beweging vraagt eveneens aanpassing van de beweging.
- De beweging staand of zittend uitproberen, met de ogen open of dicht.

- Kinderen bewust maken van datgene wat ze doen en voelen, kan helpen de beweging en ervaringen te verinnerlijken.

Voorafgaand aan het schrijfonderzoek vullen de ouders of verzorgers en de leerkracht een vragenlijst in. Uit informatie verkregen uit deze vragenlijsten en de informatie verkregen tijdens het onderzoek van kinderen met schrijfproblemen, zie je heel vaak dat problemen op het gebied van schrijven op hun beurt ook weer invloed hebben op de emotionele ontwikkeling en de werkhouding. Kinderen worden onzeker, doen heel erg hun best en toch lukt het niet om aan de eisen die op het gebied van schrijven aan hen gesteld worden, te voldoen. De motivatie lijdt hieronder en het plezier in de vaardigheid verdwijnt.

Schrijfkriebels

In de praktijk van de schrijftrainingen, gegeven aan leerlingen van de Mytyschool in Valkenburg en aan leerlingen uit het reguliere onderwijs, werd het boek *Schrijfkriebels* ontwikkeld, een handboek om kinderen ervaringen te laten opdoen in het platte vlak vanuit een gedifferentieerde, vraaggerichte benadering. De titel heeft een dubbele betekenis. Kriebels die je in je buik krijgt als je iets echt leuk vindt en het lekker naar hartelust mogen kriebelen.

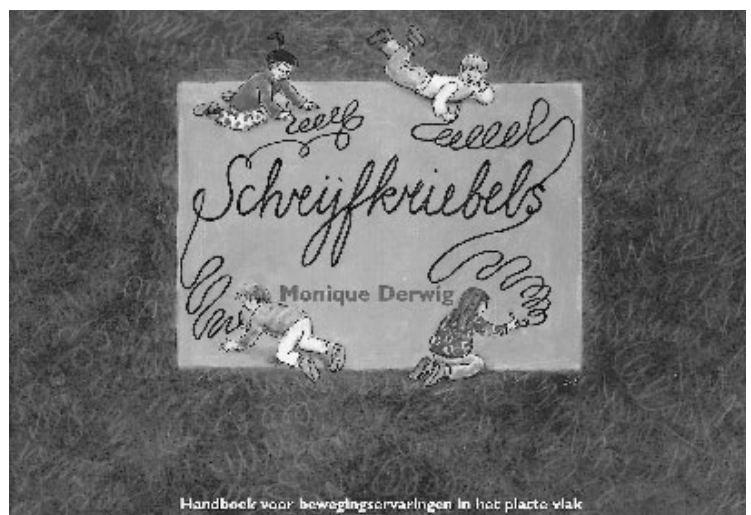
Schrijfkriebels bestaat uit een theoretisch en een praktisch gedeelte. De theorie wordt vertaald naar de praktijk aan de hand van speelse oefeningen die in acht

Informatie

Het boek *Schrijfkriebels* is te bestellen via e-mail: mderwig@hetnet.nl
boek en cd € 50,- + € 3,- verzendkosten
ISBN 90-90 15617-8

Schrijfmethodes

In *JSW* van april 2002 zijn zes schrijfmethodes in de rubriek Gereedschap vergeleken. Dit artikel is te vinden op de website van *JSW* www.jsw-online.nl
Op pagina 47 van dit nummer wordt de methode *Schrijven op maat* besproken.

Handboek voor bewegingservaringen in het platte vlak

thema's zijn ondergebracht: herfst, Sinterklaas, winter, Kerstmis, lente, zomer, dieren, spelen en reizen. De oefeningen in het praktijkdeel zijn vooral procesgericht. Het gaat niet primair om het resultaat, maar om de bewegingservaringen van het kind. De oefeningen in elk thema zijn ingedeeld in twee niveaus, zodat men kan aansluiten bij de ontwikkeling van het kind en eveneens aan de verschillende vraagstellingen binnen een groep.

Het is een bekend fenomeen muziek te koppelen aan bewegen. Binnen *Schrijfkriebels* is echter een bewuste keuze gemaakt wat betreft de basiselementen in muziek zoals maatsoort, tempo, toonhoogte, functie en betekenis. Alle muziek is namelijk speciaal voor de opdrachten in *Schrijfkriebels* gecomponeerd. De aanzet en de manier van bewegen wordt bij veel oefeningen ondersteund door de op de cd te vinden muziek. De beweging wordt als het ware in klank uitgebeeld. De auditieve prikkel roept beelden op bij de kinderen, die weer wor-

den omgezet in beweging. Op deze manier wordt de fantasie en verwondering van de kinderen geprikkeld. Muziek en beweging vullen elkaar aan.

Het boek is bedoeld voor de onderbouw van zowel regulier als speciaal onderwijs. Het kan worden gebruikt als voorbereiding op het schrijven, om schrijfproblemen te voorkomen en als schrijfremediëring. De oefeningen kunnen in groepjes maar ook individueel worden gedaan.

Het past naast en voorafgaand aan iedere schrijfmethode waarin het verbonden schrift wordt aangeleerd.

Natuurlijk kunnen niet alle problemen worden voorkomen. Een aantal kinderen zal specialistische hulp nodig blijven hebben.

*De auteur is werkzaam bij
Schrijfcentrum Franciscusoord in
Valkenburg aan de Geul.*

Workshop
woensdag 14.00 - 18.00
29 januari Staphorst
9 april Nieuwegein (Utr.)

schrijven op

maat

Schrijven op maat is een remediërende schrijfmethode voor kinderen met (senso)motorische en/of cognitieve problemen in het speciaal en regulier onderwijs.

*Wacht niet te lang met inschrijven!
Het aantal deelnemers is beperkt tot 18.
Kosten euro 80,-.*

*Voor informatie:
Annemiek Ruytenberg-
Wegbrands,
Wadwerderweg 3
9988 ST Usquert
tel. 0595-424471
fax 0595-424375
email:
info@schrijvenopmaat.nl*

*U kunt ons ook vinden op
www.schrijvenopmaat.nl*

Vakblad voor **leerkrachten primair onderwijs**
en studenten **Pabo**

JSW-lezers zijn enthousiast

In een onderzoek kreeg JSW een 7,8 van haar lezers. Een goed cijfer. Neem daarom zelf de proef op de som.

- **Informatief**
- **Praktijkgericht**
- **Gevarieerd**

Ja, ik abonneer mij tot wederopzegging op JSW

Ik wens:

- Een enkelvoudig jaarabonnement van 10 nummers à € 36,75
- Een collectief jaarabonnement van ____ nummers*
- Een combinatie-abonnement op JSW en JSW-boek à € 55,75

Naam school*

T.a.v. dhr. / mevr.

Straat

Postcode / plaats

Telefoon

* Voor collectieve abonnementen geldt één bezorgadres
2 exemplaren, per abonnement, € 27,23
3 en meer exemplaren, per abonnement, € 22,69
Studenten betalen € 23,25 per jaar

Deze bon kunt u ongefrankeerd in een envelop sturen aan:
Administratie JSW
Antwoordnummer 803
1200 VR Hilversum

Telefonisch abonneren gaat sneller: (035) 6258666